

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет медико-фармацевтичних технологій
Кафедра Клінічної лабораторної діагностики

КЛІНІЧНА ХІМІЯ

**РОБОЧА ПРОГРАМА
освітньої компоненти**

підготовки перший (бакалаврський) рівень

галузі знань 22 Охорона здоров'я

спеціальності 224 Технології медичної діагностики та лікування

освітньої програми «Лабораторна діагностика»

спеціалізації (й) -

2022 рік

Робоча програма освітньої компоненти «Клінічна хімія» спеціальності 224 Технології медичної діагностики та лікування освітньої програми Лабораторна діагностика здобувачів вищої освіти 2-3 курсу (2.10д) та 3-4 курсу (3.10д).

Розробники:

Должикова О.В. – доц. ЗВО каф. клінічної лабораторної діагностики, д.фарм.н.,
доц.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри клінічної лабораторної діагностики НФаУ

Протокол від «07» вересня 2022 року № 2

Зав. кафедри

проф. Римма ЄРЬОМЕНКО

Робоча програма схвалена на засіданні профільної методичної комісії з біомедичних дисциплін

Протокол від «12» вересня 2022 року № 1

Голова профільної комісії

проф. Надія КОНОНЕНКО

1. Опис освітньої компоненти

Мова навчання: українська

Статус освітньої компоненти: обов'язкова

Передумови вивчення освітньої компоненти: «Клінічна хімія» базується на знаннях з освітніх компонент «Медична біологія», «Медична інформатика», «Медична та біологічна фізика», «Медична хімія», «Аналітична хімія», «Техніка лабораторних робіт», «Біологічна хімія», «Біоорганічна хімія», «Анатомія людини», «Фізіологія людини», «Патофізіологія», «Патоанатомія з секційним курсом», «Гістологія, цитологія та ембріологія», «Мікробіологія з мікробіологічною експертизою», «Клінічна лабораторна діагностика», «Внутрішня медицина», «Хірургія з ОРД», «Педіатрія з ОРД» тощо й інтегрується з цими освітніми компонентами. Освітня компонента «Клінічна хімія» формує базові знання для освоєння спеціальності.

Предметом вивчення освітньої компоненти «Клінічна хімія» є фізіологічні та патологічні біохімічні процеси в організмі людини, методи біохімічного дослідження біологічного матеріалу та застосування отриманих даних для виявлення відхилень від норми та їх клініко-діагностичної інтерпретації.

Інформаційний обсяг освітньої компоненти. На вивчення освітньої компоненти відводиться: 285 годин 9,5 кредити ECTS (3.10) та 270 годин 9 кредитів ECTS (2.10).

2. Мета та завдання освітньої компоненти

Метою викладання освітньої компоненти «Клінічна хімія» є формування систематизованих знань про теорію, методики та практики лабораторних біохімічних досліджень, знання законодавчо-правових та нормативних основ діяльності лабораторної служби, вимог системи управління якістю, формування клінічного мислення, вміння самостійно вирішувати діагностичні завдання, здатність використовувати професійно-профільні знання, практичні навички та уміння в організації та проведенні біохімічних діагностичних досліджень і клінічної інтерпретації отриманих результатів.

Основними **завданнями** освітньої компоненти «Клінічна хімія» є забезпечення теоретичної і практичної підготовки студентів до виконання клініко-біохімічних діагностичних досліджень, оволодіння специфікою процесу дослідження, навиками застосування основних методів, які використовуються в клініко-біохімічних діагностичних лабораторіях, та аналітичної оцінки й інтерпретації отриманих результатів з метою встановлення/підтвердження діагнозу, корекції лікування та реабілітації.

3. Компетентності та заплановані результати навчання.

Освітня компонента «Клінічна хімія» забезпечує набуття здобувачами освіти **компетентностей:**

інтегральна:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми при виконанні досліджень в лабораторіях різного профілю, інтерпретації їх результатів та управлінні роботою лабораторії або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки та наявність відповідних практичних навичок і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні (КЗ):

- **ЗК 2.** Здатність спілкуватися державною мовою, як усно, так і письмово.
- **ЗК 3.** Здатність спілкуватися іноземною мовою.

- **ЗК 5.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- **ЗК 6.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- **ЗК 7.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- **ЗК 8.** Навики здійснення безпечної діяльності.
- **ЗК 9.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- **ЗК 10.** Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

спеціальні (фахові – КФ):

- **ФК 1.** Здатність здійснювати безпечну професійну практичну діяльність згідно з протоколами, рекомендаціями щодо безпеки та діючим законодавством.
- **ФК 2.** Здатність здійснювати збір та верифікацію даних, прийом та обробку зразків згідно з протоколами.
- **ФК 3.** Здатність проводити аналіз зразків та здійснювати валідацію результатів згідно з існуючими протоколами.
- **ФК 5.** Здатність інтерпретувати результати на основі наукового знання, розуміючи взаємозв'язок між результатами аналізу, діагнозом, клінічною інформацією та лікуванням, та представляти і повідомляти результати належним чином та документувати конфіденційні дані.
- **ФК 6.** Здатність застосовувати та поширювати принципи управління якістю та ефективного використання ресурсів; брати участь у внутрішньо-лабораторному контролі якості.
- **ФК 7.** Здатність застосовувати навички критичного мислення для конструктивного розв'язання проблем.
- **ФК 8.** Здатність застосовувати навички лабораторного дослідження для аналізу, оцінювання або розв'язання проблем.
- **ФК 9.** Здатність здійснювати організацію та керівництво роботою у межах структурного підрозділу лабораторії на основі вміння управління людськими, матеріальними та інформаційними ресурсами.
- **ФК 10.** Здатність компетентно та професійно взаємодіяти з пацієнтами, колегами, медичними працівниками, іншими фахівцями, застосовуючи різні методи комунікації.
- **ФК 12.** Готовність до безперервного професійного розвитку.
- **ФК 13.** Здатність комбінувати поєднання різних технологічних прийомів лабораторних досліджень для вирішення професійних завдань.
- **ФК 14.** Готовність виконувати точно та якісно дослідження, удосконалювати методики їх проведення та навчати інших.

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання (ПРН), формуванню яких сприяє освітня компонента:

- **ПРН 1.** Проводити підготовку оснащення робочого місця та особисту підготовку до проведення лабораторних досліджень, з дотриманням норм безпеки та персонального захисту, забезпечувати підготовку до дослідження зразків різного походження та їх зберігання.
- **ПРН 2.** Визначати якісний та кількісний склад речовин та їх сумішей. Демонструвати використання знань про морфологічні зміни тканин і органів для діагностики патологічних станів, виявляти помилкові результати та вживати заходи щодо їх корекції.
- **ПРН 3.** Застосовувати сучасні комп'ютерні та інформаційні технології.
- **ПРН 5.** Верифікувати результати лабораторних досліджень для діагностики онкопатології (норма / патологія).
- **ПРН 6.** Верифікувати результати лабораторних досліджень в клініці внутрішніх хвороб (норма / патологія).

- **ПРН 7.** Верифікувати результати лабораторних досліджень для діагностики дитячих хвороб (норма/патологія).
- **ПРН 8.** Верифікувати результати лабораторних досліджень для діагностики захворювань хірургічного профілю (норма / патологія).
- **ПРН 9.** Верифікувати результати лабораторних досліджень для діагностики дерматовенерологічних хвороб (норма / патологія).
- **ПРН 13.** Виконувати кількісні та якісні біохімічні дослідження, інтерпретувати їх результати.

У результаті вивчення освітньої компоненти здобувач освіти повинен *знати:*

- законодавчо-правові та нормативні основи діяльності клініко-біохімічних лабораторних установ;
- патофізіологію процесів при захворюваннях людини з подальшим визначенням основних клініко-біохімічних діагностичних маркерів цих процесів;
- клініко-лабораторні біохімічні показники в нормі та патології;
- теорію, методики та практики клініко-біохімічних лабораторних досліджень;
- технології сучасних методів лабораторної діагностики;
- сучасні діагностичні біохімічні клініко-лабораторні критерії хвороб;
- методи клініко-біохімічних досліджень з метою діагностики хвороб, оцінки їх перебігу, ефективності лікування та прогнозу;
- правила техніки безпеки проведення клініко-біохімічних лабораторних досліджень;
- протоколи затверджених клінічних та клініко-біохімічних лабораторних досліджень;

вміти:

- працювати з нормативною та законодавчою літературою та документацією;
- застосовувати базові теоретичні та знання та практичні навички для вирішення клініко- лабораторних завдань;
- аналізувати та оцінювати біохімічні фізіологічні та патологічні процеси в організмі людини з погляду фундаментальних медико-біологічних знань;
- проводити клініко-біохімічні лабораторні дослідження на відповідному рівні;
- вибирати, обґрунтовувати та адаптувати оптимальні діагностичні методики, оцінювати їх аналітичні та діагностичні характеристики;
- інтерпретувати результати клініко-біохімічного лабораторного дослідження;
- проводити статистичну обробку отриманої медичної інформації;
- оцінювати та забезпечувати якість виконуваних клініко-біохімічних лабораторних досліджень;
- самостійно освоювати нові області, використовуючи здобуті медико-біологічні знання та вміння;

володіти:

- основами базових знань з професії;
- методами та технологіями клініко-біохімічних лабораторних досліджень біологічних рідин і тканин;
- методами ведення медичної документації;
- елементарними комп'ютерними знаннями;
- знаннями та навичками роботи в системі управління якістю в області біохімічних лабораторних досліджень.

4. Структура освітньої компоненти

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах					
	Денна форма (3.10д)					
	Усьо го	у тому числі				
л		п	лаб.	сем.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1. Загальні питання клініко-біохімічної лабораторної діагностики. Система управління якістю лабораторних досліджень в лабораторіях клінічної (біо)хімії. Клініко-біохімічні критерії обміну білків, вуглеводів, ліпідів.						
Тема 1. Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів.	2,5	0,5	1	-	-	1
Тема 2. Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	5,5	0,5	1	3	-	1
Тема 3. Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології.	7	1	2	3	-	1
Тема 4. Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	7	1	2	3	-	1
Тема 5. Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології.	8	1	2	3		2
Контроль змістового модуля 1.						
Разом за змістовим модулем 1	30	4	8	12	-	6
Змістовий модуль 2. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обмінів, процесів вільно-радикального окиснення.						
Тема 6. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	6	1	1	3	-	1
Тема 7. Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	6	1	1	3	-	1
Тема 8. Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	7	1	2	3	-	1
Тема 9. Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.	7	1	2	3	-	1
Тема 10. Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).	7	1	2	3	-	1
Тема 11. Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології.	7	1	2	2		2
Контроль змістового модуля 2.						
Разом за змістовим модулем 2	40	6	11	17	-	7
Семестровий диф. залік з модуля 1 «Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Об'єкти і методи дослідження. Клініко-біохімічні критерії обміну білків вуглеводів та ліпідів. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обмінів,	5	-	2	1	-	2

процесів вільно-радикального окиснення»						
Семестровий екзамен	-	-	-	-	-	-
<i>Усього годин з модулю 1</i>	75	10	20	30	-	15
МОДУЛЬ 2						
Змістовий модуль 3. Клініко-біохімічні констеляції в ензимології, при захворюваннях печінки, шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози.						
Тема 12. Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	15	2	6	2	-	5
Тема 13. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	11	1	3	2	-	5
Тема 14. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.	11	1	3	2	-	5
Тема 15. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози.	17	1	6	2	-	8
Контроль змістового модуля 3.						
Разом за змістовим модулем 3	54	5	18	8	-	23
Змістовий модуль 4. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях, серцево-судинної, дихальної систем, нирок та сечовивідної системи, сполучної тканини, синдромі ендогенної інтоксикації.						
Тема 16. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.	11	1	3	2	-	5
Тема 17. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	11	1	3	2	-	5
Тема 18. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	11	1	3	2	-	5
Тема 19. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	11	1	3	2	-	5
Тема 20. Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії).	14	1	4	1	-	8
Контроль змістового модуля 4.						
Разом за змістовим модулем 4	58	5	16	9	-	28
Семестровий диф. залік з модуля 2 «Ферменти в лабораторній діагностиці. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях внутрішніх органів»	8	-	2	1	-	5
Семестровий екзамен	-	-	-	-	-	-
<i>Усього годин з модулю 2</i>	120	10	36	18		56
МОДУЛЬ 3						
Змістовий модуль 5. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Коагулологічні дослідження						
Тема 21. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	15	2	4	2	-	7
Тема 22. Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	15	2	4	2	-	7
Тема 23. Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи зсідання крові.	15	2	4	2	-	7
Контроль змістового модуля 5.						
Разом за змістовим модулем 5	35	6	12	6	-	21
Змістовий модуль 6. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу						
Тема 24. Клініко-біохімічні критерії запалення,	15	2	4	2	-	7

білки гострої фази.						
Тема 25. Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.	15	2	4	2	-	7
Тема 26. Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів. Контроль змістового модуля 6.	10	2	2	1	-	5
Разом за змістовим модулем 6	40	6	10	5	-	19
Семестровий див. залік з модуля 3 «Коагулологічні дослідження. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу»	5	-	2	1	-	2
Семестровий екзамен	-	-	-	-	-	-
<i>Усього годин з модулю 3</i>	90	12	24	12	-	42
Державний практично-орієнтований іспит	-	-	-	-	-	-
<i>Усього годин з освітньої компоненти</i>	285	32	80	60	-	113

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах					
	Денна форма (2.10д)					
	Усьо го	у тому числі				
л		п	лаб.	сем.	с. р.	
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1. Загальні питання клініко-біохімічної лабораторної діагностики. Система управління якістю лабораторних досліджень в лабораторіях клінічної (біо)хімії. Клініко-біохімічні критерії обміну білків, вуглеводів, ліпідів.						
Тема 1. Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів.	9	2	3	-	-	4
Тема 2. Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	11	1	3	3	-	4
Тема 3. Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології.	11	1	3	3	-	4
Тема 4. Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	11	1	3	3	-	4
Тема 5. Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології. Контроль змістового модуля 1.	11	1	3	3		4
Разом за змістовим модулем 1		6	15	12	-	20
Змістовий модуль 2. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обмінів, процесів вільно-радикального окиснення.						
Тема 6. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	11	1	3	3	-	4
Тема 7. Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	11	1	3	3	-	4
Тема 8. Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	11	1	3	3	-	4
Тема 9. Клініко-біохімічні критерії пігментного	10	1	2	3	-	4

обміну в нормі і при патології.						
Тема 10. Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).	9	1	1	3	-	4
Тема 11. Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології. Контроль змістового модуля 2.	9	1	2	2		4
Разом за змістовим модулем 2	61	6	14	17	-	24
Семестровий диф. залік з модуля 1 «Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Об'єкти і методи дослідження. Клініко-біохімічні критерії обміну білків вуглеводів та ліпідів. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обмінів, процесів вільно-радикального окиснення»	6	-	1	1	-	4
<i>Усього годин з модулю 1</i>	120	12	30	30	-	48
МОДУЛЬ 2						
Змістовий модуль 3. Клініко-біохімічні констеляції в ензимології, при захворюваннях печінки, шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози.						
Тема 12. Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	11	2	3	3	-	3
Тема 13. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	10	1	3	3	-	3
Тема 14. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.	10	1	3	3	-	3
Тема 15. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози. Контроль змістового модуля 3.	13	1	3	3	-	6
Разом за змістовим модулем 3	44	5	12	12	-	15
Змістовий модуль 4. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях, серцево-судинної, дихальної систем, нирок та сечовивідної системи, сполучної тканини, синдрому ендогенної інтоксикації.						
Тема 16. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.	10	1	3	3	-	3
Тема 17. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	10	1	3	3	-	3
Тема 18. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	10	1	3	3	-	3
Тема 19. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	10	1	3	3	-	3
Тема 20. Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії). Контроль змістового модуля 4.	13	1	3	3	-	6
Разом за змістовим модулем 4	53	5	15	15	-	18
Семестровий диф. залік з модуля 2 «Ферменти в лабораторній діагностиці. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях внутрішніх органів»	8	-	3	3	-	2
<i>Усього годин з модулю 2</i>	105	10	30	30		35
МОДУЛЬ 3						

Змістовий модуль 5. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Коагулологічні дослідження						
Тема 21. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	7	1	2	2	-	2
Тема 22. Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	7	1	2	2	-	2
Тема 23. Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи зсідання крові. Контроль змістового модуля 5.	8	1	2	2	-	3
Разом за змістовим модулем 5	22	3	6	6	-	7
Змістовий модуль 6. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу						
Тема 24. Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.	6	1	1	2	-	2
Тема 25. Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.	6	1	1	2	-	2
Тема 26. Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів. Контроль змістового модуля 6.	6	1	2	1	-	2
Разом за змістовим модулем 6.	18	3	5	5	-	6
Семестровий диф. залік з модуля 3 «Коагулологічні дослідження. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу»	5	-	2	1	-	2
<i>Усього годин з модулю 3</i>	45	6	12	12	-	15
Державний практично-орієнтований іспит	-	-	-	-	-	-
<i>Усього годин з освітньої компоненти</i>	285	28	72	72	-	98

5. Зміст програми освітньої компоненти.

Змістовий модуль 1. Загальні питання клініко-біохімічної лабораторної діагностики. Система управління якістю лабораторних досліджень в лабораторіях клінічної (біо)хімії. Клініко-біохімічні критерії обміну білків, вуглеводів, ліпідів.

Тема 1. Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів.

Біохімічні дослідження в клінічній практиці. Мета, завдання, структура курсу, його особливості відносно завдань лабораторної діагностики. Організаційні основи клінічної біохімічної діагностики. Улаштування, оснащення та організація роботи клініко-біохімічної лабораторії. Матеріал для біохімічного аналізу, відбір і підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів. Методи клінічної (біо)хімії. Принципи роботи вимірювальних приладів. Відбір і підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів. Охорона праці та техніка безпеки в клініко-біохімічній лабораторії.

Тема 2. Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.

Аналітичні основи біохімічних досліджень. Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система одиниць СІ. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії Стандартизація процедур, що

виконуються в лабораторії. Стандартні операційні процедури. Преаналітичний, аналітичний, постаналітичний етапи в роботі біохімічних лабораторій. Вимоги до компетентності та якості медичних лабораторій, які задокументовані в ДСТУ EN ISO 15189:2015 «Медичні лабораторії. Вимоги до якості та компетентності». Особливості внутрішньолабораторної оцінки якості досліджень, побудова S-карт. Виявлення похибок. Підготовка біологічного матеріалу для різних видів біохімічних досліджень

Тема 3. Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології.

Види білків. Функції білків. Білковий склад плазми крові. Білкові фракції крові. Референтні величини білкових фракцій плазми крові. Методи дослідження білків. Особливості преаналітичного етапу. Види порушень білкового обміну. Види протеїнемій. Типи протеїнограм. Методи визначення загального білку та білкових фракцій в сироватці крові. Проби колоїдної стійкості (проба Вельтмана, тимолова проба). Система залишкового азоту. Лабораторні методи визначення залишкового азоту, сечовини та інших азотовмісних субстратів в сироватці крові та сечі. Клініко-діагностичне значення дослідження азотовмісних речовин в сироватці крові та сечі.

Тема 4. Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.

Види вуглеводів. Функції вуглеводів. Вуглеводи крові. Типи регуляції рівня глюкози в організмі. Причини порушення вуглеводного обміну, види. Порушення глюкозного обміну, гіпо- та гіперглікемії – визначення, причини та наслідки. Цукровий діабет, метаболічний синдром як прояви порушення глюкозного гомеостазу. Методи дослідження обміну глюкози. Особливості преаналітичного етапу лабораторного дослідження глюкози : підготовка пацієнта, умови взяття та зберігання біологічних рідин для дослідження. Тест толерантності до вуглеводів, методика та оцінка результату. Кількісні і якісні методи визначення глікемії та глюкозурії. Лабораторні методи визначення глікозильованих білків (гемоглобіну, альбуміну). Алгоритм діагностики порушень глюкозного обміну. Метаболізм фруктози і галактози, види порушень. Непереносимість лактози. Пентозурія. Мукополісахаридози, типи. Глікогенози, види. Методи визначення фруктози, глікогену, молочної та піровиноградної кислот. Клініко-діагностичне значення дослідження вуглеводів в крові та сечі.

Тема 5. Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології.

Функції ліпідів. Регуляція обміну ліпідів. Шляхи перетворення холестеролу. Біологічна роль тригліцеридів. Порушення обміну ліпідів. Дисліпідемії, механізми виникнення. Ожиріння, біохімічні порушення при ожиріння, механізми розвитку метаболічного синдрому.

Ліпопротеїни сироватки крові. Дисліпопротеїнемії, типи. Стеаторея. Жирова інфільтрація печінки.

Діагностичні критерії атеросклерозу як хронічної запальної реакції. Ліпідограма. Методи визначення загальних ліпідів в сироватці крові, загального холестерину, тригліцеридів, фосфоліпідів, вільних жирних кислот, кетонових тіл. Алгоритм діагностики порушень ліпідного обміну.

Змістовий модуль 2. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обміну, процесів вільно-радикального окиснення.

Тема 6. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.

Основні поняття, характеристика основних складових водно-електролітного балансу. Осмолярність і осмоляльність, визначення, величини. Онкотичний тиск, визначення, величини. Механізми регуляції об'єму рідини та іонного складу. Основні види порушень балансу води та електролітів. Дегідратація, гіпергідратація – види, причини. Методи дослідження електролітів. Особливості преаналітичного етапу в дослідженні водно-електролітного балансу. Визначення рівня натрію і калію, хлорид-іонів в крові і сечі,

концентрації АДГ (вазопресину), оцінка фільтраційної спроможності нирок. Клініко-діагностичне значення дослідження електролітів в плазмі крові та сечі.

Тема 7. Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.

Кислотно-лужна рівновага, визначення. Регуляція концентрації іонів водню як одна із важливих складових кислотно-лужної рівноваги (КЛР). Буферні системи, визначення, види, внутрішньоклітинні та позаклітинні буферні системи. Фізіологічна регуляція КЛР. Гіпо- та гіперкапнія, алкалоз і ацидоз – механізми утворення та роль легень, нирок, ШКТ, печінки в їх регуляції. Зміни КЛР, метаболічні та респіраторні алкалоз і ацидоз, компенсовані і некомпенсовані, причини, критерії оцінки, клінічне значення. Лабораторна оцінка параметрів КЛР. Визначання рН крові, визначення концентрації іонів водню, визначення парціального тиску вуглекислого газу (pCO_2) в капілярній і артеріальній крові, парціального тиску кисню в артеріальній крові (pO_2), концентрації в крові загальної вуглекислоти, концентрації бікарбонатів, буферних основ в крові. Преаналітичний етап в дослідженні КЛР. Порушення кислотно-основного стану при діабетичному кетоацидозі.

Тема 8. Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.

Загальні відомості про мінеральний обмін в нормі, класифікація хімічних елементів, що входять до організму людини, мікро-та макроелементи. Функції мінералів в організмі людини. Норма вмісту мікроелементів в крові. Іонограма. Прояви недостатності мікро-та макроелементів в організмі. Одиниці вимірювання мінералів. Обмін магнію, заліза, кальцію, фосфору, натрію, хлору, міді, марганцю, цинку, їх біологічна роль, порушення обміну. Особливості преаналітичного етапу та методи лабораторної діагностики мінеральних елементів.

Тема 9. Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.

Пігментний обмін: визначення, види пігментів в організмі. Хромопротеїни, види, їх біологічна роль в організмі. Гемопротейни, як один із хромопротеїнів, види, нормальні (білірубін, гемосидерин, феритин) і патологічні форми (порфірини, гематоїдин, гематини), обмін гемопротейнів. Порушення обміну гемопротейнів: білірубину (жовтяниці спадкові і набуті), феритину та гемосидерину, методи визначення в біологічному матеріалі. Порфірини, обмін порфіринів, їх біологічна роль. Порфірії, види (первинні і вторинні), діагностика. Визначення рівня порфобіліногену і δ -амінолевулінової кислоти. Протеїногенні (тирозин-триптофанові) та ліпідогенні пігменти, види, біологічна роль, лабораторна діагностика.

Тема 10. Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).

Основні поняття про систему вільного радикального окиснення. Вільні радикали (первинні та вторинні), види, шляхи утворення біорадикалів, їх біологічна роль. Основні екзогенні та ендогенні фактори прооксидантної дії. Біологічна роль системи антиоксидантного захисту організму (АОС), її складові (внутрішньо- та позаклітинні – ферменти, система глутатіону, SH-групи білків, вітаміни тощо). Поняття оксидативного стресу і його участь у порушення гомеостазу. Основні методи вивчення реакцій вільних радикалів (прямі і непрямі). Визначення початкових та кінцевих продуктів ПОЛ: дієнових конюгатів та ТБК-активних речовин (малонового діальдегіду), антиокислювальної активності плазми (сироватки) крові, пероксильного окислення білків, відновленого глутатіону, ферментів АОЗ тощо. Сучасні методи оцінки вільних радикалів (парамагнітний резонанс, ВАР-тест, хемільюмінесценція).

Тема 11. Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології.

Загальні поняття про вітаміни, їх класифікація. Шляхи надходження та метаболізму вітамінів в організмі, роль печінки в обміні вітамінів. Загальні механізми дії вітамінів. Патологія метаболізму вітамінів, екзогенні та ендогенні гіпо- та гіпервітамінози, порівняльна характеристика їх клінічних проявів. Референтні значення концентрації вітамінів в організмі. Основні методики лабораторної діагностики, що застосовуються для визначення рівня

вітамінів в крові та сечі. Високоєфективна рідинна хроматографія, як спеціалізована методика визначення кількості вітамінів в крові, обладнання. Інші кількісні та якісні методи визначення концентрації вітамінів чи продуктів їх метаболізму (прямі і непрямі) в біологічних рідинах. Алергодіагностика. Генетична діагностика порушень обміну вітамінів.

Семестровий контроль модуля «Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Об'єкти і методи дослідження. Клініко-біохімічні критерії обміну білків вуглеводів та ліпідів. Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу, КОС, мінерального обміну, пігментного, вітамінного обміну, процесів вільно-радикального окиснення».

Модуль 2. Ферменти в лабораторній діагностиці. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях внутрішніх органів.

Змістовий модуль 3. Клініко-біохімічні констеляції в ензимології, при захворюваннях печінки, шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози.

Тема 12. Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).

Ферменти, загальні положення: визначення, структурно-функціональна організація, властивості, види (прості, складні) та функції. Класифікація і номенклатура ферментів. Види ферментів сироватки крові: клітинні, секреторні і екскреторні. Внутрішньоклітинна локалізація ферментів. Ізоферменти. Одиниці активності ферментів. Основні фактори, які визначають активність ферментів сироватки крові. Типи зміни активності ферментів у крові: гіперферментемія, гіпоферментемія та дисферментемія. Ензимодіагностика, основні напрямки розвитку, принципи ензимодіагностики. Основи ензимодіагностики: методи та преаналітичний етап Фактори, що визначають появу ферментів у крові. Клінічна значимість визначення активності деяких індикаторних ферментів крові: лактатдегідрогенази, креатинкінази, лейцинамінопептидази, глюкозо-6-фосфатдегідрогенази, еластази, α -амілази, ліпази, лужної фосфатази, кислої фосфатази, АЛТ, АСТ, гамма глутамілтранспептидази, глутаматдегідрогенази.

Тема 13. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.

Будова та функції печінки. Захворювання печінки. Причини печінкової патології. Діагностичні признаки патологічних процесів в печінці. Методи клінічної біохімії в діагностиці патології печінки. Ферменти печінки та їх роль у діагностиці захворювань. Діагностика і диференціальна діагностика основних захворювань печінки: цитолітичного, синтетичної недостатності (порушення білково-синтетичної функції печінки), мезенхімально-запального, холестатичного.

Види білірубину та його дослідження в лабораторії. (вільний, зв'язаний, прямий, непрямий), тимолова проба (як маркер порушення білоксинтетичних процесів). Печінкові проби – біохімічні тести, які застосовують для оцінки ступіню ураження печінки. Проби для оцінки екскреторної функції печінки. Проби для оцінки детоксикаційної здатності печінки. Синдромна класифікація функціональних проб. Алгоритм досліджень функції печінки.

Тема 14. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.

Фізіологія ШКТ. Основні функції ШКТ. Гормони шлунково-кишкового тракту. Види патології ШКТ. Види порушень функції шлунка (порушення шлункової секреції, розлади рухової функції шлунка, зміна м'язового тону). Дослідження основних показників шлункового соку (фізико-хімічні, бактеріологічні, методи отримання шлункового соку – зондові, беззондові).

Референтні показники шлункового соку, його кислотності. Беззондові методи дослідження шлункового вмісту (якісні і кількісні): десмоїдна проба, гастротест, ацидотест, колориметричний кількісний спосіб, запропонований М. Ф. Ленд'єл та Н. П. Ляшенко, визначення уропепсіна сечі по В. Н. Туголукову, визначення протеолітичної активності шлункового соку по В. Н. Туголукову. Визначення всмоктувальної функції кишечника (йодкалієвая проба, проба с д-ксилозою, каротиновий тест, дослідження

ферментоутворюючої функції кишечника). Синдром мальабсорбції. Маркери запалення (визначення калпротектину), маркери колоректального раку та кровотеч зі ШКТ (гемоглобін, трансферин, онкомаркери- РЕА, СА-19-9, СА-72-4).

Тема 15. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози.

Будова та функції підшлункової залози. Зовнішньосекреторна функція залози, склад соку, травні ферменти підшлункової залози. Регуляція екзокринної функції ПЗ. Хвороби ПЗ : класифікація, етіологічні чинники, види екзокринної недостатності ПЗ, первинні та вторинні порушення. Спадкові, ендокринні захворювання ПЗ. Панкреатити (гострі та хронічні), етіологія, патогенез, особливості клінічних проявів та лабораторної діагностики. Пухлини ПЗ, етіологія, патогенез, особливості клінічних проявів та лабораторної діагностики. Інші захворювання ПЗ (кісти ПЗ, свищі, камні, травми). Методи дослідження екзокринної функції ПЗ (копрологічні, визначення химотрипсину в калі, ферментів амілази, ліпази в сечі і крові, еластази). Дослідження секрету підшлункової залози за допомогою зондового методу (панкреозимін-секретинний тест), визначення типу патологічної панкреатичної секреції за даними тесту. Непрямий беззондовий тест дослідження секрету підшлункової залози (ПАБА-тест, радіоактивні методи). Визначення специфічних білків.

Змістовий модуль 2. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях, серцево-судинної, дихальної систем, нирок та сечовивідної системи, сполучної тканини, синдромі ендогенної інтоксикації.

Тема 16. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.

Захворювання серцево-судинної системи. Механізми розвитку. Гіпоксія міокарду. Ранні та пізні маркери інфаркту міокарда. Методи визначення рівня міоглобіну та тропонінів. Ревмопроби. Визначення активності ферментів креатинкінази, АСТ, ЛДГ і їх сучасне клінічне значення. Перекисне окиснення ліпідів і його роль у виникненні захворювань серцевого м'язу. Атеросклероз. Гіпотези виникнення. Атерогенні ліпопротеїни. Зрушення ліпідного профілю крові при атеросклерозі. Оксид азоту і його участь в розвитку атеросклерозу. Склад і розвиток атеросклеротичної бляшки.

Тема 17. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.

Біологічна роль бронхолегеневого секрету. Енергетичні процеси в легеневій тканині. Механізми індукції легеневої гіпоксії та легеневої недостатності. Особливості метаболізму білків в легенях. Протеоглікани і глікопротеїни в легких. Ліпіди при легеневій патології. БАС, вазоактивні пептиди та простагландини в легенях. Класифікація захворювань легенів.

Лабораторні методи дослідження, які застосовують при захворюваннях легенів (дослідження мокроти – фізико-хімічні, мікроскопічні, дослідження промивних вод бронхів, плевральної рідини). Біохімічні методи дослідження при захворюваннях легенів (маркери запалення, ушкодження сполучної тканини, БАС, порушення обміну білків, електролітів тощо). Дихальна недостатність, патогенез, дослідження КОС, газів крові. Дихальний алкалоз та ацидоз. Оцінка функції зовнішнього дихання.

Фізіологія плеври, нормальний склад плевральної рідини. Плевральний випіт, визначення, етіологія. Плеврити, класифікація, механізми накопичення рідини в плевральній порожнині при плевритах. Ексудати, трасудати, диференційна лабораторна діагностика (критерії Р.У. Лайта, проба Рівальта, реакція Морица). Пневмонії, бронхіти, рак легенів, тромбоемболія легеневої артерії та їх лабораторна діагностика.

Тема 18. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.

Функція нирок. Склад вторинної сечі. Поняття кліренсу. Показники клубочкової фільтрації. Значення компонентів системи залишкового азоту для оцінки стану та функціонування нирок. Азотемії, види. Ознаки пошкодження нирок: підвищена альбумінурія, протеїнурія і інші відхилення в аналізах сечі, зміни в нирках за даними УЗД та ін. та/або зниження функції нирок, що оцінюється за швидкістю клубочкової фільтрації.

Методи дослідження функції нирок (кліренсові, розрахункові). Роль оцінки швидкості клубочкової фільтрації та кліренсу креатиніну в прогнозі ниркових хвороб. Проба Реберга.

Протеїнурія/альбумінурія, сучасні критерії, методи визначення. Біохімічні констеляції при найбільш поширених захворюваннях нирок. Діагностика сечокам'яної хвороби за допомогою біохімічних досліджень. Лабораторна діагностика подагри. Ферменти сечовидільної системи.

Тема 19. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.

Функції сполучної тканини. Демінералізований кістковий матрикс, його склад, неколагенові білки, ліпіди кісткової тканини. Мікроструктура кісткової та хрящової тканини. Лабораторна діагностика захворювань сполучної тканини. Біохімічні показники при травмах і основних захворюваннях кістково-суглобового апарату – переломах кісток та суглобів – остеоартрози, остеопорози, остеохондрози, артриті, остеомієліті тощо. Визначення рівня аутоантитіл до антигенів сполучної тканини. Визначення ревматоїдного фактору, антитіл до ДНК. Визначення колагенів різних типів, сіалових кислот, серомукоїдів, лужної фосфатази, гідроксипроліна та галактозил-гідроксилізіна в сечі.

Тема 20. Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії).

Поняття ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії). Класифікація інтоксикацій (екзо- та ендогенні). Причини і механізми ендогенної інтоксикації. Джерела ендотоксинемії. Молекули середньої маси (середньомолекулярні пептиди): визначення, склад, механізми токсичної дії. Шляхи елімінації ендогенних токсинів. Клінічна класифікація ендогенної інтоксикації. Стадії ендогенної інтоксикації. Клінічне обстеження пацієнтів з синдромом ендогенної інтоксикації. Рівні діагностики: клініко-лабораторні, біологічні, біохімічні, імунологічні. Ендотоксиграма : індекси інтоксикації.

Семестровий контроль модуля «Ферменти в лабораторній діагностиці. Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях внутрішніх органів».

Модуль 3. Коагулологічні дослідження. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу.

Змістовий модуль 5. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Коагулологічні дослідження.

Тема 21. Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу. Аналітичний етап

Структурні компоненти системи гемостазу. Судинний компонент. Фактори, що визначають тромборезистентність ендотелію. Клітинний (тромбоцитарний) компонент. Плазменний компонент. Система зсідання (коагуляційна): плазменні і клітинні компоненти, тканинні фактори. Первинний, або судинно-тромбоцитарний гемостаз. Вторинний, плазмовий або коагуляційний гемостаз: етапи, зовнішній і внутрішній шляхи зсідання, їх взаємодія.

Фібринолітична система, фібриноліз. Антикоагуляційна система, фізіологічні і нефізіологічні антикоагулянти. Актуальність дослідження системи гемостазу в клінічній практиці.

Преаналітичний етап в дослідженні гемостазу. Позалабораторна складова, фактори, що впливають на показники гемостазу, підготовка пацієнта, правила забору крові для гемостазіологічних досліджень. Внутрішньолaborаторна складова. Приготування розчинів антикоагулянтів, які частіше використовуються, і протипоказання до їх застосування в лабораторній практиці. Транспортування і проміжний контроль зразків. Отримання плазми багатої тромбоцитами, бідної та безтромбоцитарної. Зберігання зразків плазми. Які можуть бути помилки та деякі важливі акценти. Контрольний матеріал для коагулологічних досліджень.

Тема 22. Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.

Діагностика порушень системи гемостазу. Лабораторні тести для оцінки стану первинного гемостазу: визначення резистентності (ламкості) капілярів, часу кровотечі (метод Дьюке, Айві).

Методи дослідження функції тромбоцитів. Методи дослідження агрегації тромбоцитів, молекул адгезії. Дослідження адгезивної-агрегационної функції тромбоцитів. Визначення фактора Віллебранда. Визначення ретракції кров'яного згустку. Лабораторні тести для оцінки стану вторинного (коагуляційного) гемостазу: час зсідання крові (за Сухаревим), активований частковий (парціальний) тромбoplastиновий час (АЧТЧ), протромбіновий (тромбoplastиновий) час, тромбіновий час, аутокоагуляційний тест (АКТ), тромбoеластографія, визначення фібриногену в плазмі, визначення плазмових факторів зсідання (II, V, VII, VIII, IX, X, XI, XIII), визначення первинних фізіологічних антикоагулянтів. Дослідження фібринолітичної (плазмінової) системи: дослідженні часу і ступеня лізису (розчинення) згустків крові або еуглобулінової фракції плазми (загальнооцінюючі проби); визначенні концентрації плазміногену, його активаторів і інгібіторів (t-PA - ТАП; PAI -1 - ПАІ-1; α 2-антиплазмін тощо); визначенні концентрації рівня фібриногену і продуктів деградації фібриногену / фібрину (РФМК, ПДФ, Д-димер).

Тема 23. Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи зсідання крові.

Визначення. Основні показання до проведення аналізу. Етапи дослідження. Алгоритм лабораторної оцінки гемостазу (оцінюючі (скринінгові) тести, допоміжні тести), коагулограма в нормі. Види кровотечі. Лабораторна оцінка гемостазу при кровоточивості (USA). Тести, які проводять при схильності до кровоточивості. Алгоритм лабораторного дослідження при тромбоцитопенії. Гіперкоагуляційні стани/тромбофилии, види, визначення, причини, лабораторна діагностика. Лабораторні маркери активації гемостазу (ранні, пізні). Лабораторна оцінка гемостазу при схильності до тромбозів. Алгоритм діагностики причин первинного венозного тромбозу. Патогенез і діагностика ДВЗ-синдрому. Антифосфоліпідний синдром, діагностика. Вовчаковий антикоагулянт. Гемофілія, види, лабораторна діагностика.

Лабораторний контроль за гемостатичною і антитромботичною терапією – тестування при прийомі препаратів, що впливають на гемостаз. Лабораторний контроль гепаринотерапії, фібринолітичними препаратами, антиагрегантами. Комплекси коагулологічних тестів (експрес-дослідження, скринінгова та розгорнута коагулограма). Застарілі методи дослідження гемостазу і їх сучасні аналоги.

Змістовий модуль 6. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопротіферативного статусу.

Тема 24. Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.

Запалення, визначення, медіатори запалення. Гостра фаза запалення, білки гострої фази (поняття, місце утворення). Функція БГФ, Характеристика і класифікація БГФ, позитивні і негативні реактанти. СРБ – функція, концентрації СРБ при різних запальних процесах. СРБ як маркер кардіоризику. Методи визначення СРБ. Сироваткові амیلондні білки, біологічна роль, методи визначення. Фібриноген, як реактант гострої фази. Альфа-2-макроглобулін, фізіологічна роль, участь у запалення, методи визначення. Альфа-1-антитрипсин, фізіологічна роль, участь у запалення, методи визначення. Церулоплазмін, фізіологічна роль, участь у запалення, методи визначення. Гаптоглобін, фізіологічна роль, участь у запалення, методи визначення. Преальбумін, фізіологічна роль, участь у запаленні, методи визначення. Хронічне запалення, маркери.

Тема 25. Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.

Особливість патофізіології ендокринної системи. Патогенез ендокринних захворювань. Лабораторне дослідження гормонів.

Гормони жіночої та чоловічої репродуктивної системи, показання до їх визначення, клініко-діагностичне значення підвищення та зниження їх рівнів. Гормони ЩЗ, показання до їх визначення, клініко-діагностичне значення підвищення та зниження їх рівнів. Гормони гіпофіза, показання до їх визначення, клініко-діагностичне значення підвищення та зниження їх рівнів. Гормони наднирників, показання до їх визначення, клініко-діагностичне значення підвищення та зниження їх рівнів. Концентрація гормонів, які визначаються в слині різними методами. Біохімічні констеляції при деяких ендокринних захворюваннях (діабет цукровий і нецукровий, вагітність, адреногенітальний синдром).

Тема 26. Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів.

Особливості метаболізму пухлинних клітин. Поява ембріональних білків і ферментів. Зміни в структурі плазматичних мембран і секретій. Роль гормонів і факторів росту в розвитку пухлин. Особливості пухлин. Основні принципи діагностики пухлин. Пухлинні маркери, визначення, класифікація, локалізація. Альфа-фетопротейн, діагностична роль, методи визначення.

Специфічний антиген простати, діагностична роль, методи визначення. Раково-ембріональний антиген, діагностична роль, методи визначення. Хоріонічний гонадотропін людини, діагностична роль, методи визначення. СА 15-3 (Муциноподібний глікопротеїн), діагностична роль, методи визначення. СА 125, діагностична роль, методи визначення. Біохімічні маркери пухлин (білок загальний, парапротеїни. Бета-2-мікроглобулін, церулоплазмін, гаптоглобін, ферритин, Альфа1-кислий глікопротеїн, СРБ, ПДФ, аланінамінотрансфераза, креатинфосфокіназа, простатична кислота фосфатаза, лужна фосфатаза, γ -Глутамілтрансфераза, кальцій, кальцитонін, тиреоглобулін.). Метаболічні показники біологічних рідин (ПОЛ, АОС, МДА, вільні радикали, ендотоксемія). Біохімічні маркери меланоми. Біохімічний аналіз при підозрі на рак легенів. Визначення онкомаркерів при раку шлунка.

Семестровий контроль модуля «Коагулологічні дослідження. Клініко-біохімічні маркери запалення, гормонального та онкопроліферативного статусу».

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах (денна форма)	
		3.10д	2.10д
1.	Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів	0,5	2
2.	Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	0,5	1
3.	Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології	1	1
4.	Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	1	1
5.	Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології.	1	1
6.	Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	1	1
7.	Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	1	1
8.	Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	1	1
9.	Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.	1	1

10.	Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).	1	1
11.	Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології.	1	1
12.	Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	2	2
13.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	1	1
14.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково- кишкового тракту.	1	1
15.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози.	1	1
16.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево- судинної системи.	1	1
17.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	1	1
18.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	1	1
19.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	1	1
20.	Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії).	1	1
21.	Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	2	1
22.	Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	2	1
23.	Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи згортання крові.	2	1
24.	Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.	2	1
25.	Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.	2	1
26.	Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів.	2	1
Усього годин		32	28

7. Темі семінарських занять

Не передбачено робочим навчальним планом.

8. Темі практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах (денна форма)	
		3.10д	2.10д
1.	Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів	1	3
2.	Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	1	3
3.	Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних	2	3

	речовин в нормі і патології		
4.	Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	2	3
5.	Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології. Контроль змістового модуля 1.	2	3
6.	Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	1	3
7.	Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	1	3
8.	Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	2	3
9.	Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.	2	2
10.	Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).	2	1
11.	Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології. Контроль змістового модуля 2.	2	2
	Семестровий диф. залік з модуля 1	2	1
12.	Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	6	3
13.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	3	3
14.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково- кишкового тракту.	3	3
15.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози. Контроль змістового модуля 3.	6	3
16.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.	3	3
17.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	3	3
18.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	3	3
19.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	3	3
20.	Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії). Контроль змістового модуля 4.	4	3
	Семестровий диф. залік з модуля 2	2	3
21.	Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	4	2
22.	Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	4	2
23.	Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи згортання крові. Контроль змістового модуля 5.	4	2
24.	Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.	4	2
25.	Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та	4	2

	біологічно активних амінів.		
26	Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів. Контроль змістового модуля 6.	2	1
	Семестровий диф. залік з модуля 3	2	1
Усього годин		80	72

9. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах (денна форма)	
		3.10д	2.10д
1.	Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів	-	-
2.	Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	3	3
3.	Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології	3	3
4.	Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	3	3
5.	Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології. Контроль змістового модуля 1.	3	3
6.	Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	3	3
7.	Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	3	3
8.	Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	3	3
9.	Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.	3	3
10.	Клініко-біохімічні критерії системи перекисного окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).	3	3
11.	Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології. Контроль змістового модуля 2.	2	2
	Семестровий диф. залік з модуля 1	1	1
12.	Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	2	3
13.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	2	3
14.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково- кишкового тракту.	2	3
15.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози. Контроль змістового модуля 3.	2	3
16.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.	2	3
17.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	2	3

18.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	2	3
19.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	2	3
20.	Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії). Контроль змістового модуля 4.	1	3
	Семестровий диф. залік з модуля 2	1	3
21.	Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	2	2
22.	Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	2	2
23.	Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи згортання крові. Контроль змістового модуля 5.	2	2
24.	Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.	2	2
25.	Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.	2	2
26.	Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів. Контроль змістового модуля 6.	1	1
	Семестровий диф. залік з модуля 3	1	1
Усього годин		60	72

10. Самостійна робота.

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах (денна форма)	
		3.10д	2.10д
1.	Вступ в дисципліну «Клінічна хімія». Аналітичні технології та обладнання сучасної клініко-біохімічної лабораторії. Об'єкти і методи дослідження. Підготовка біологічних зразків для біохімічних аналізів	1	4
2.	Аналітична надійність і значимість лабораторних тестів. Система управління якістю лабораторними дослідженнями в лабораторіях клінічної (біо)хімії.	1	4
3.	Клініко-біохімічні критерії обміну білків і азотовмісних речовин в нормі і патології	1	4
4.	Клініко-біохімічні критерії обміну вуглеводів в нормі і патології.	1	4
5.	Клініко-біохімічні критерії обміну ліпідів в нормі і патології. Контроль змістового модуля 1.	2	4
6.	Клініко-біохімічні критерії водно-електролітного балансу в нормі і патології.	1	4
7.	Клініко-біохімічні критерії кислотно-лужної рівноваги в нормі і патології.	1	4
8.	Клініко-біохімічні критерії мінерального обміну в нормі і при патології.	1	4
9.	Клініко-біохімічні критерії пігментного обміну в нормі і при патології.	1	4
10.	Клініко-біохімічні критерії системи перекисного	1	4

	окиснення ліпідів та антиоксидантного захисту організму (ПОЛ і АОС).		
11.	Клініко-біохімічні критерії вітамінного обміну в нормі і при патології. Контроль змістового модуля 2.	2	4
	Семестровий диф. залік з модуля 1	2	4
12.	Роль ферментів в лабораторній діагностиці (ензимодіагностика).	5	3
13.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях печінки.	5	3
14.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях шлунково- кишкового тракту.	5	3
15.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях підшлункової залози. Контроль змістового модуля 3.	8	6
16.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях серцево-судинної системи.	5	3
17.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях дихальної системи.	5	3
18.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях нирок і сечовидільної системи.	5	3
19.	Клініко-біохімічні констеляції при захворюваннях сполучної тканини.	5	3
20.	Клініко-біохімічні критерії синдрому ендогенної інтоксикації (метаболічної ендотоксемії). Контроль змістового модуля 4.	8	6
	Семестровий диф. залік з модуля 2	5	2
21.	Сучасні уявлення про систему гемостазу. Преаналітичний етап в оцінці гемостазу.	7	2
22.	Клініко-біохімічні методи дослідження судинно-тромбоцитарного, коагуляційного гемостазу, системи фібринолізу.	7	2
23.	Коагулограма. Алгоритм діагностики порушень системи згортання крові. Контроль змістового модуля 5.	7	3
24.	Клініко-біохімічні критерії запалення, білки гострої фази.	7	2
25.	Клініко-біохімічна оцінка гормонального статусу та біологічно активних амінів.	7	2
26.	Клініко-біохімічні маркери онкопроліферативних процесів. Контроль змістового модуля 6.	5	2
	Семестровий диф. залік з модуля 3	2	2
Усього годин		113	98

Завдання для самостійної роботи

1. Закріплення знань теоретичного курсу.
2. Напрацювання вмінь щодо оперування знаннями стосовно медичного законодавства.
3. Формування професійного світогляду студента в області медичного законодавства.
4. Підготовка доповідей на учбових конференціях.
5. Участь у науково-дослідній роботі.
6. Виступи з доповідями на студентських наукових конференціях, олімпіадах.

7. Виконання навчальних тестів.
8. Вирішування проблемних ситуаційних завдань.

11. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Максимально кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні кожного модулю (залікового кредиту) – 100, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 60 балів, за результати модульного підсумкового контролю – 40 балів.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно з конкретними цілями кожної теми.

На кожному практичному занятті студент відповідає на тестові завдання за темою практичного заняття, вирішує задачі, стандартизовані питання, знання яких необхідно для розуміння поточної теми, питання лекційного курсу і самостійної роботи, які стосуються поточного заняття; демонструє знання і вміння практичних навичок відповідно до теми практичного заняття. **Студент на занятті може отримати від 4 до 6 балів, складання підсумкового контролю ЗМ оцінюється від 2 до 6 балів.**

Практичні заняття оцінюються згідно наведеної нижче схеми розподілу балів за результатами тестового контролю, додаткові бали в підсумку можуть бути нараховані за представлення доповіді на студентській конференції, презентації на тему заняття.

Лабораторна робота оцінюється за наявністю робочого зошита, вмінням виконувати методики, аналізувати отримані результати згідно наведеної нижче схеми розподілу балів.

СРС оцінюється за наявністю заповненого зошита за темами СРС, або реферату, або презентації. Оцінюється критерієм зараховано/незараховано.

Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення всіх тем модуля на контрольному занятті, передбаченому робочою навчальною програмою з дисципліни.

Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти

У 1 модулі 2 змістовних модулів.

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Модуль 1		
Змістовний модуль 1	Змістовний модуль 2	60-100
Т (1-5)	Т (6-11)	
30-50	30-50	

У 2 модулі 2 змістовних модулів.

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Модуль 1		
Змістовний модуль 3	Змістовний модуль 4	60-100
Т (12-15)	Т (16-20)	
30-50	30-50	

У 3 модулі 2 змістовних модулів.

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Модуль 1		
Змістовний модуль 5	Змістовний модуль 6	60-100
Т (21-23)	Т (24-26)	
30-50	30-50	

Бали поточного контролю (змістовні модулі), отримані студентом протягом вивчення освітньої компоненти в рамках модулю, складаються, загальна сума балів складає від 60 (мінімальна кількість) до 100 (максимальна кількість) балів.

Підсумковий модульний контроль здійснюється по завершенню вивчення модулю. До підсумкового контролю допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачених навчальною програмою та при вивченні модулю набрали кількість балів, не меншу за мінімальну.

13. Форми поточного і підсумкового контролю успішності навчання

Поточна навчальна діяльність оцінюється під час кожного заняття: на практичному занятті тестовий письмовий контроль, контроль теоретичних знань, контроль практичних умінь та навичок.

Контроль засвоєння *змістового модулю* полягає у тестовому контролі знань.

Підсумковий модульний контроль полягає в письмовій відповіді на білети, що містять теоретичне питання (теоретична частина) і вирішенні ситуаційної задачі (практична частина).

Форма підсумкового модульного контролю – семестровий диф. залік.

14. Методичне забезпечення

1. Мультимедійні лекції.
2. Робочий зошит.
3. Методичні рекомендації за темами.
4. Законодавчі документи.
5. Тестові завдання.
6. Пакети білетів для змістовного та підсумкового модульного контролів.
7. Методичні рекомендації з підготовки до підсумкового модульного контролю з освітньої компоненти «Клінічна хімія».
8. Питання до підсумкового модульного контролю.
9. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з освітньої компоненти «Клінічна хімія».

15. Рекомендована література

Основна

1. Клінічна лабораторна діагностика : навч. посіб. / Б.Д. Луцик та співавт. – К. : ВСВ «Медицина», 2018. – 288 с.
2. Медична хімія: підручник / В. О. Калібабчук та співавт. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 336 с.
3. Клиническая биохимия. Методические рекомендации для самостоятельной аудиторной й внеаудиторной работы студентов / Воронина Л Н. и соавт.; Под ред. проф. Л.Н Ворониной. – Х.: Изд-во НФаУ, 2004. – 103 с.
4. Клінічна біохімія. Навчальний посібник для студентів вищих фармацевтичних закладів ПІ-ІУ рівнів акредитації / Тимошенко О.П. та співавт.; За ред. О.П.Тимошенко. Х.: Вид-во НФаУ, Золоті сторінки, 2003. – 239 с.

Допоміжна

1. Клиническая биохимия / под ред В.А. Ткачука. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.booksmed.com/biologiya/304-klinicheskaya-bioximiya-tkachuk-uchebnik.html>
2. Клиническая биохимия / Цыганенко А.Я., Жуков В.И., Мясоедов В.В., Завгородний И.В. – М., Триада Х. – 2002 год – 504 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://med-books.by/biochimiya/3422-klinicheskaya-biohimiya-cyganenko-aya-zhukov-vi-2002-god-504-s.html>

3. Курс лекцій з біохімії. Розділ «Біохімія ферментів» / укладачі: Л.І. Гребеник, І.Ю. Висоцький. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 7 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/.../1/Grebenik2.doc
4. Клиническая химия: [учеб. пособие] /Л.И. Полотнянко. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2008. – 343 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=xcfSAAAAQBAJ&pg=PA10&lpg=PA10&dq=клиническая+химия&source>
5. Тимин О.А., Климентьева Т.К., Серебров В.Ю., Жаворонок Т.В., Кузьменко Д.И., Удинцев С.Н. Биохимические методы исследования в клинико-диагностических лабораториях: практическое пособие. – Томск: СТУ, 2002. – 244 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biokhimija.ru/klinicheskajabiohimija.html>.
6. Ферменти: будова, фізико-хімічні властивості, класифікація та механізм дії. кінетика ферментативних реакцій. регуляція та визначення активності ферментів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/chemistry/classes_stud/uk/pharm/prov_pharm/ptn/
7. Горячковский А.М. - Клиническая биохимия, pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kingmed.info/knigi/Biohimia/book_4246/Klinicheskaya_biohimiya-Goryachkovskiy_AM-1998-pdf
8. Клиническая биохимия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clinlab.info/Biochemistry>.
9. Комаров, Ф.И. Биохимические исследования в клинике / Ф.И.Комаров, Б.Ф.Коровкин, В.В.Меньшиков. – Элиста: АПП Джангар, 1999. – 250 с.
10. Биохимия: учебник для вузов/ под ред. Е.С.Северина - 5-е изд., - 2009. - 768 с.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vmede.org/sait/?page=1&id=Biohimija_severin_2009&menu=Biohimija_severin_2009
11. Камышников, В.С. Справочник по клинико-биохимическим исследованиям и лабораторной диагностике / В. С. Камышников. – М.: МЕДпресс-информ., 2004. – 920 с.
12. Клиническая биохимия / Под ред.. В.А. Ткачука. – М.: ГЭОТАР МЕД, 2002. – 360с.
13. Цыганенко, А.Я. Клиническая биохимия: учебное пособие / А.Я. Цыганенко, В.И. Жуков, В.В.Мясоедов, И.В. Завгородний. – М.: Триада, 2002. – 502 с.
14. Дж. Г. Солвей. Наглядная клиническая биохимия /Пер. с англ. под ред. Е.С. Северина. – М.: ГЭОТАР-Медиа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kingmed.info/media/book/5/4046.pdf>
15. Зилва Дж. Ф., Пэннелл П. Р. Клиническая химия в диагностике и лечении: Пер. с англ. — М.: Медицина, 1988, 528 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://booksonchemistry.com/index.php?id1=3&category=biochem&author=zilva-dg-f&book=1988>
16. Маршалл Дж. - Клиническая биохимия. djvu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kingmed.info/download.php?book_id=322
17. Клінічна лабораторна діагностика (практичні заняття з біохімії) : пісібник / Під ред. Денисюка В.Г./ Київ: Вища школа, 1994, 423.

16. Інформаційні ресурси, у т.ч. в мережі Інтернет

1. Бібліотека Національного фармацевтичного університету — <http://www.library@nuph.edu.ua>.
2. Харківська державна медична бібліотека — <http://www.kh.med.bibc@ukr.net>.
3. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка — <http://www.korolenko.kharkov.com>.
4. Медична література — www.emed.org.ua.
5. Бібліотека PubMed — <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
6. Сайт кафедри Клінічної лабораторної діагностики [Дистанційне навчання](https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/course/view.php?id=3105) <https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/course/view.php?id=3105>